

Indholdsfortegnelse

Forord

Indledning

1. Elektronisk lydeksperimenter i 1700- og 1800-tallet
2. den elektrificerede virkelighed I: Nye musikinstrumenter
3. Den elektrificerede virkelighed II: Kommunikationsteknologierne og den usynlige musik
4. Er hverdagslyde musik? *Musique concrète*, Paris 1948
5. Man tager en båndoptager og en bunke lyde ... *Tape music*, New York 1951
6. Filtre, effekter og klang, klang, klang. *Elektronische Musik*, Köln 1952
7. Den elektrificerede populærmusik. *Rock'n'roll*, USA 1955-1969
8. Producerne og musikerne leger i studiet. *Eksperimenterende rock*, England 1960-1968
9. Wir sind die Roboter. *Tilfældet Kraftwerk*, Düsseldorf 1974
10. Elektroniske lydlandskaber. *Ambient*, London 1975
11. Lyden af det grimme samfund. *Industrial*, England 1977
12. De pæne drenge hitter. *Electropop*, England 1979
13. Hvad blev der egentlig af avantgarden? *Elektroakustisk musik og tidlig computermusik*, Europa og USA 1955-1998
14. Den sorte mand fra det ydre rum. *Sort elektronisk populærmusik*, USA og Jamaica 1953-1979
15. Pladespilleren på overarbejde. *Hip hop*, New York 1979
16. Trance under discokuglen. *House*, Chicago 1983
17. Det programmerede beat. *Techno*, Detroit 1985
18. Around The World. *Nyere elektroniske tendenser*, hvor som helst 1991-2001
19. Velfærdstechno under bøgen. *Elektronisk musik*, Danmark 1960-2001

Perspektiveringer

Litteratur

Kommenteret, selektiv diskografi

Register

Forord

History is the story of original actions
- John Cage

Så godt som al den musik det moderne menneske er omgivet af er elektronisk frembragt eller formidlet via elektroniske kanaler. Fremkomsten af nye typer elektronisk musik siden midten af 1980'erne (fx techno, dj-kultur og electronica) og nye veje til gengivelse af musikken (fx cd, minidisc og internettets lydfiler) har mere end nogensinde tidligere gjort det nødvendigt at få hold på forholdet mellem musik og elektronisk teknologi lader sig forstå. Denne bog er et forsøg på at beskrive dette forhold, sådan som det har udviklet sig fra den tidligste elektroniske musik og frem til i dag.

Bogens titel – *Filtreringer* – er valgt på grund af dens dobbelte betydning: dels refererer den til det forhold at man i dele af den elektroniske musik arbejder med at

manipulere lyden ved at sende den gennem særlige filtre eller effekter, dels til at historien om den elektroniske musik er blevet filtreret gennem vores – de to forfatteres – egne hoveder.

Bogen er baseret på den antagelse at de to centrale vestlige musikformer i 1900-tallet, nemlig kunstmusikken og populærmusikken, i praksis lader til at være langt mere i dialog med hinanden end det normalt fremgår af gængse musikhistoriske fremstillinger. Her er det traditionelt blevet anset for mest hensigtsmæssigt at beskrive og forstå de to musikformer som indbyrdes uafhængige manifesteringer, muligvis fordi de pågældende formidlere har haft deres viden og personlige præferencer inden for ét af de to områder. Hensigten med denne bog er at tydeliggøre de mange forbindelser der i praksis eksisterer mellem vidt forskellige former for elektronisk musik. I det hele taget fungerer de arbejdsmetoder og erfaringer som gælder for den eksperimenterende kunstmusik siden ca. 1945 som en slags katalysator for den eksperimenterende del af populærmusikken siden sidst i 1950'erne. Det er denne tankegang der ligger til grund for udformningen af bogens kapitler. Vi har endvidere gjort komponisten John Cages ord om at 'historie er historien om originale handlinger' til vores egne ved overvejende kun at lade den elektroniske musiks mange pionerer indtage bogens sider. Derfor er ikke alle begivenheder og navne inden for den elektroniske musiks taget med, ligesom ikke alle udviklinger er fulgt til ende.

Der findes divergerende opfattelser af hvad begrebet elektronisk musik egentligt dækker over. I denne bog betegner 'elektronisk musik' en musik der på *original* vis involverer brugen af strømførende teknologier i selve frembringelsen af den. Vi forsøger derfor at belyse de første elektroniske pionerer, avantgarden og dens teknikker samt disses anvendelse og implementering i populærmusikken. Derfor omhandler bogen med hensyn til populærmusikken ikke blot musik der normalt opfattes som elektronisk (fx Kraftwerk, house og techno), men også andre dele af populærmusikken hvor lyden af teknologi er essentiel for det musikalske udtryk (fx dele af The Beatles' og Jimi Hendrix' produktion).

Bogen består af fem dele. Første del omhandler den elektroniske musiks *nedtællinger*, dvs. opfindelserne af centrale elektroniske musikinstrumenter og kommunikationsteknologier frem til ca. 1940. En vigtig tanke i denne del af bogen er at indførelsen af elektricitet sidst i 1800-tallet udgør en så gennemgribende forandring af samfundet at man kan begynde at tale om en 'elektrificeret' virkelighed for det moderne menneske.

Anden del beskæftiger sig med den elektroniske musiks *begyndelser og etableringer*. Inden for perioden ca. 1945-1960 opstår i avantgardemusikken et repertoire der udfolder sig inden for elektroakustiske retninger som *musique concrète*, tape music og elektronische Musik. Men også for mange musikere og producere inden for populærmusikken i perioden ca. 1955-1970 bliver sammenkoblingen af musik og elektronik logisk, naturlig og nødvendig, ligesom arbejdet med elektronisk teknologi bliver en kunstnerisk udfordring i sig selv.

I bogens tredje del forfølges en række primært europæiske *spor* som alle forholder sig aktivt til de udviklinger, erfaringer og indsigter der er beskrevet i *begyndelser og etableringer*. Kapitlerne 9-12 beskæftiger sig med hvordan forskellige avantgardepåvirkninger kommer til udtryk hos navne som Kraftwerk, Brian Eno, Throbbing Gristle samt i electropop. I kapitel 13 ses der nærmere på hvordan den elektroniske avantgardemusik siden ca. 1955 har udviklet sig inden for tape music, computermusik samt kombinationen af elektronisk frembragte klange og akustiske musikinstrumenter. Disse udviklinger kan både ses som videreførelser af kapitel 4-6; som originale tiltag i deres egen ret og som forudsætninger for den videre musikteknologiske udvikling også inden for populærmusik.

Bogens fjerde del udgør et sort, amerikansk *parallelspor* inden for populærmusik i USA og på Jamaica i perioden ca. 1955-1988. For mange sorte musikpionerer inden for jazz, dub, funk, hip hop, house og techno er motivationen for at anvende elektronisk teknologi betinget af en stærk søgen efter at etablere en ligeværdig kulturel identitet i forhold til den dominerende hvide kultur. Den involverede teknologi bruges her bl.a. som metafor for en særlig sort anderledeshed og kosmologi vedrørende 'den sorte mand fra det ydre rum'. Et andet centralt aspekt er denne elektroniske musiks nære tilknytning til forskellige former for dans og fest, hvor teknologien anvendes både med kunstneriske hensigter og til at opfylde funktionelle behov i sociale sammenhænge. Den foregående *delspor* og denne *parallelspor* skal jf. bogens grundtankegang ikke ses som isolerede udviklinger. Der foregår nemlig en løbende dialog mellem de to kontinenter via rejsende musikere og dj's samt udvekslinger af plader og bånd, som spilles på radiostationer og diskoteker.

Femte og sidste del i bogen hedder *Infiltreringer* og beskæftiger sig med en række centrale udviklinger i perioden ca. 1991-2001, hvor musikalsk genbrug i form af sampling og anvendelser af gamle apparater spiller en afgørende rolle. Snarere end at skabe et originalt lydmateriale drejer det sig inden for genrer som trip hop, jungle, drum'n'bass og electronica i højere grad om at foretage originale sammenstillinger af allerede eksisterende lydoptagelser. Der er her i høj grad tale om en tilbagevenden til den klassiske elektroakustiske komponisters teknikker fra 1940'erne og 1950'erne samt 1960'ernes musikalske collagetankegang. I den forstand bliver avantgardens lyde og lydbehandlingsteknikker derfor rehabiliteret i 1990'ernes populærmusik. *Infiltreringer* indeholder endvidere et kapitel om udviklinger inden for elektronisk musik i Danmark i perioden 1960-2001. Kapitlet perspektiverer de i bogen beskrevne udviklinger set i forhold til de lokale, danske pionerer der har fortolket og introduceret tidens internationale, elektroniske tendenser for et dansk publikum. Endelig afsluttes bogen med nogle *perspektiveringer* af flere af bogens centrale pointer, hvor der diskuteres en række generelle forhold af betydning for den nutidige og muligvis den fremtidige lytter.

De begivenheder der fremlægges i bogen ansporer til diskussioner af den elektroniske teknologis roller og konsekvenser for både udøvere og forbrugere. Derfor er der efter hvert kapitel placeret en række kortere betragtninger eller *refleksioner*, hvor et eller flere særligt tankevækkende aspekter inden for kapitlets eller bogens rammer tages under behandling. Idéen med at have sådanne refleksioner er lånt fra nyere musikfagbøger af Charles Keil og Steven Feld samt Hans Heinrich Eggebrecht. For læseren vil disse refleksioner forhåbenligt tjene som perspektiveringer af de enkelte kapitler og i visse tilfælde også som opsummeringer af dem. Bogens efterskrift består af yderligere tre refleksioner, som mere generelt beskæftiger sig med tværgående aspekter vedrørende elektronisk teknologi i musik.

Den elektroniske musiks begyndelse er i denne fremstilling sat til året 1898. Dette er året hvor den amerikanske opfinder Thaddeus Cahill begynder at konstruere sit monstrøse og utrolige *telharmonium* – et mere end 200 tons tungt elektronisk musikinstrument. Fra en bygning i New York anvendes Cahills telharmonium få år senere til at transmittere klassisk musik ud til restauranter, hoteller og private hjem via telefonnettet. Til trods for at adskillige elektroniske musikapparater på dette tidspunkt allerede er opfundet er telharmoniumet det tidligste instrument der anvender elektronisk teknologi til at kommunikere musik ud til en bredere offentlighed. Endelig markerer det med sin groteske størrelse, visionære kvaliteter og tragiske endeligt (se kapitel 2) et tilpas iøjenfaldende startskud på 1900-tallet, som bl.a. har været karakteriseret ved musikalsk at forbinde mennesker med hinanden på tværs af kulturelle skel og landegrænser via

kommunikationsteknologier som fx gramfon, radio og internet. 1898 er også året hvor den danske opfinder Valdemar Poulsen tager patent på den såkaldte *telegrafon*, den direkte forløber for spolebåndoptageren og computerbaseret harddiskrecording. Telegrafonens grundprincip om optagelse og lagring af lyd på bånd bliver således afgørende for mange musik- og kommunikationsteknologier i 1900-tallet.

Under udarbejdelsen af bogen har en række venner og bekendte på forskellig vis bidraget med gode råd, kritiske kommentarer, demonstrationer af elektroniske teknologier samt faktisk viden. Vi vil derfor gerne takke Martin Hall, Sine Tofte Hannibal, Ole Højer, Søren Koch, Esben Krohn, Ingeborg Okkels, Lars Kjerulf Petersen, Ray Pitts, Anders Remmer, Gert Sørensen og Martin Zerlang. Desuden vil vi gerne rette en helt særlig tak til Jakob Weigand Goetz for uvurderlig hjælp til præcisering af bogens grundlæggende idéer og pointer samt dybtgående, konstruktiv kritik af alle kapitler. Vi er ham ligeledes taknemmelige for hans bidrag til research på kildefattige emner og hans i det hele taget ubetingede opbakning og tillid til projektet. Endelig vil vi også gerne rette en stor tak til Jan Poulsen for så generøst at dele ud af sin indsigtfulde viden og ekspertise vedrørende en række af bogens kapitler. Hans ligeledes generøse udlån af ellers uopdrivelige plader og bøger har gavnet bogens indhold betragteligt.

København, januar 2001

Henrik Marstal & Henriette Moos